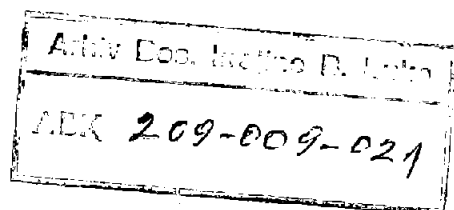

RADULOVIĆ OZREN

RAD U RUDNIKU LAUŠ

S ocem Josifom došao sam u Banjaluku 1934.godine.Otac je već bio penzioner i želio se iz Sarajeva vratiti u svoj rodni grad. Banjaluku je napustio poslije završetka studija, kada je dobio namještenje u Bos. Krupi kao inženjer šumarstva, a potom u Bihaću, Mostaru,Foči, Varešu i Sarajevu. Po potrebi službe premještan je iz mjesta u mjesto. Iznajmili smo privatni stan , najprije u današnjoj ulici Moše Pijade, a potom u ul. Vase Pelagića, jer se nismo mogli smjestiti u našoj porodičnoj kući na samom Katelovom čošku.

Kao mašinski tehničar zaposlio sam se u rudniku Lauš, kao tehničar na vanjskom prometu. Direktor je bio ing. Risto Misita, rudarski inženjer Debevec, a mašinski inženjer Kostić. Rudnik Lauš bio je u državnim rukama. Imao je termoelektranu s dvije parne turbine. U toku I. Svjetskog rata manja turbina bila je korišćena negdje na ruskom frontu za napajanje električnoj strujom bodljikavih žica, koje su štatile neki značajniji vojni objekat. Poslije rata dobivena je na račun reparacija i dopremljena je u Banjaluku.

Ova centrala u Laušu sagrađena je u periodu 1924-27.godina. Skoro svi strojevi bili su iz reparacija. U ovom rudniku i njegovoj upravi pripadao je i državni rudnik u ~~Maslovarima~~ Maslovarima. Ugalj iz Maslovara bio je daleko boljeg kvaliteta. Međutim, ugalj u Banjaluci sa-državao je u sebi mnogo sumpora

Električna centrala u Laušu i hidrocentrala u Delibašinom selu napajali su grad električnom strujom. U centrali radili su strojari Šuster, poslovodja Viktor Blaha (bivši podficir austro-jgarske mornarice) i još dvojica. Bilo je i više ložača, jer je centrala imala dva parna

kotla. Kotlove je trebalo da opslužuje više ložača, kojim su izvozili i pepeo. Kotlovi su bili vrlo stari, ali izuzetno dobrog kvaliteta. Uvijek kada je dolazio inspektor parnih kotlova, najpoželjnije je ocjenjivao njihov rad. Posebno se čudio kvalitetu čelića od koga su bili izradjeni. Uzgred rečeno, ovi parni kotlovi radili su i poslije završetka II. Svetskog rata, sve dok nije cjelokupna oprema električne centrale na Laušu rashodovana. Poznato je da se svaki metal poslije duže upotrebe zamara, to jest, gubi čvrstoću, a naročito elastičnost. Pošto se ovi kotlovi nisu oštećivali zbog zamora materijala, inspektor je uzeo jedan isječak lima i dao ga na fizičku i hemijsku analizu. Pokazalo se da je materijal još u veoma dobrom stanju. Što više, svi su se čudili, jer im nije bilo poznat tako kvalitetan sastav legure.

Ugalj se iz separacije vagonetima odvozio u centralu. Ložilo se ručno zbog slabog kvaliteta uglja. Iz tih razloga nije se moglo prići automatskom loženju, mada je uređaj to predviđao. Parni kotlovi bili su, naime, konstruisani na principu lančane rešetke. Predviđeno je bilo da ugalj na samoj traci postepeno sagorijeva, oslobađajući potrebnu energiju i da na kraju ~~kaka~~ traka izbacuje samo pepeo. Međutim, pošto je u uglju bilo mnogo sumpora i stvaralo se mnogo žgure, ugalj se nije mogao mehanički ložiti, već samo ručno. To je uslovalo potrebu za većim brojem ložača. Takav način rada bio je veoma naporan i veoma štetan za zdravlje. Stvarale su se velike količine ugljičnog dioksida, a ~~izvask~~ dosta sumpornog dioksida.

Mada su radili u veoma teškim uslovima, radnici su bili veoma loše plaćeni. Njihove najamnine bile su skoro mizerne, a naročito ložača. Slabo su bili plaćeni i ostali kvalifikovani radnici, ali je ipak njihova najamnina bila nešto bolja od mizernih zarada rudara. Vrstan električar, majstor Adolf ~~Beker~~ Becker imao je mjesečnu najamninu od svega 500 - 600 dinara. On je samostalno vršio sve potrebne električne popravke u jami, uključujući i viklovanje motora u radionici, kao i popravke u centrali. Kada je jedan takav izuzetno sposoban i visoko-

-kvalifikovan majstor imao mizernu najamninu, razumije se da su još mizernije bili plaćeni ostali radnici, naročito rudari u jami. Čitava električna centrala imala je majstora Beckera kao jedinog električara, kome je pomagao samo šegrt Plečko.

Iz separacije ugalj se direktno utovarivao u željezničke vagone. Dnevno se utovarivalo svega 3- 4 vagona. Ništa više. Manja količina uglja odložena je konjskom zapregom za potrošače u gradu. Na separaciji je radilo svega 6-7 radnika. Bila je to uglavnom nekvalifikovana radna snaga, pretežno seljaka iz okoline.

U rudniku su bile dvije jame. Već 1934. godine prestala je eksploatacija stare jame, koja je ranije bila privatno vlasništvo, ali ju je država preuzela. Kada sam ja došao na rad u rudnik Lauš, radila je samo nova jama. Njeni rovovi u više katova išli su prema ciglani Husedjinovića u Hisetama i prema gradu u pravcu državne bolnice i Higijenskog zavoda.. U jamu se ulazilo kosim nagibom. Za transport korišćeni su granici s ugrađenim elektromotorom. Pomoću tih granika spuštali su se i izvlačili vagoneti. Radilo se u tri smjene s tim, da su dvije radile na eksploataciji uglja, a treća je radila na održavanju. Među rudarima bilo je mnogo Slovenaca. Predradnik u jami bio je Tegeltija.

Interesantno je da u jami nije bilo metana. Međutim, češće puta dolazilo je do zapaljivanja uglja zbog povećanog pritiska. Tada se u jamu puštala voda, koja se kasnije crpkama vadila. Kod današnjeg Novog groblja na brdu postojao je tzv. "šlemung", odnosno mjesto do koga se dovlačila voda, tu mješala sa zemljom i pod pritiskom slobodnog pada sprovodila kroz oluke do ulaska u jamu i dalje do mjesta požara. Tom smjesom zemlje i vode vršilo se blokiranje vatre, odnosno gasio tinjajući ugalj. Ali, sve su to bili mali požari.

Na području Lauša postojalo je rudarsko naselje, koje se sastojalo od čvrstih zgrada i baraka. U tim zgradama i barakama stanovali su rudari sa svojim porodicama. U nekoliko baraka bili su smješteni

rudari iz okolnih sela, koji su zajednički stanovali tokom cijele sedmice i zajednički pripremali hranu. Subotom su išli kućama na jedan dan, da bi se u nedelju uveče vratili nazad i bili sposobni za posao. Par dana su imali samo onda, kada se za državne praznike, ili vjerske svetkovine nije radilo 2 ili više dana. Tada se rad u rudarskim jamama prekidao. Jedino je radila električna centrala, koja je radila bez prestanka.

Jamski radnici živjeli su bijedno. Hranili su se uglavnom suhom hranom. Jčdva jedan obrok imali su tečan, onaj koji su sami pripemali od najjeftinijih životnih namirnica(grah, kupus, krompir i t.d.). Njih su naročito iskorišćavali ~~trgovci~~ trgovci na Laušu sa svojim spekulacijama. Rudari su bili uvijek oštećena strana, bilo da su proizvode uzimali za gotov novac, ili kredit. Naročito su bili iskorišćavani ako su uzimali robu na veresiju. Tako su rudari bili dvostruko eksploatisani, i kroz rad i kroz trgovinu.

Socijalni položaj radnika bio je veoma težak. Obevredjivani su i kao radnici i kao ljudi. Sjećam se jednog slučaja kada je jedan rudar došao po akontaciju najamnine, jer mu je dijete umrlo. Njegov šef nije htio da mu da potpis da bi mogao podići pare na blagajni, rekavši mu da čeka dok on popije kavu. Radnik je morao da čeka ne samo dok je ovaj pio kafu, nego i mnogo duže, dok je njegov šef vodio razgovore privatne naravi sa svojim poznanicima. Tek nakon tri sata čekanja radnik je dobio potpis da podigne ono što je zaradio.

7. juni 1978.godine

(Ozren Rađulović)

